

*Najkrajšie tradície patrili k Viano-
ciam. Aj v tých najchudobnejších
rodinách sa zdobil vianočný stromček,
rozvonievali opekance a kapustnica.
V každom jedle sa odrážala utajená, z
generácie na generáciu prenášaná
symbolika.*

*Štedrá večera mala svoje špecifické
poradie jedál. V katolíckych rodinách
jedávali pôstne pokrmy, v evanjelických
bolo aj mäso.*

*Podľa stáročnej tradície muselo sa v
ten deň navariť skutočne toľko, aby sa
každý člen rodiny najedol dosýta.*

Na „Mičvov dzeň“ - deň pred Štedrým dňom, sa v **Hornej Marikovej** piekli tvarohové, lekvárové buchty, makové a hruškové záviny.

Vodou, v ktorej umývali riad, kropili ovocné stromky, aby dobre v budúcom roku zarodili.

Večer sa obyčajne jedávalo mäso, aby sa na Štedrý deň dodržal prísny pôst.

Na Štedrý deň sa mäso nemohlo jesť a postilo sa až do večere. Dvere museli ticho zatvárať, v dome sa nemohlo ničím búchať.

Pri štedrovečernom stole sa najskôr pomodlili otčenáš, zdravas ... a pridalo sa:

„Zhliadni o Bože na nás hriešnych a požehnaj aj tyto dary, keré požívame. Daj aby sme hich vždy požívali a na teba nezaboli“.

Z každého jedla na stole sa muselo „okoštovac“ preto, aby rodina držala po celý rok pohromade.

Po večeri sa znova pomodlili otčenáš, zdravas, za zosnulých... a pridali:

„Dekujeme ci ó Bože za tyto dary, keré sme požívali, aby sme hich vždy požívali a na teba nezaboli“.

Potom si spod stromčeka zobrali darčeky, ktorých nebývalo veľa a spoločne si zaspievali vianočné koledy.

Po polnočnej omši sa chodilo pozerat' na potok do prierubne, kto uvidel rybu v budúcom roku mal byť zdravý a tiež malo byť hojnosť rýb.

Na Božie narodenie sa nemohlo nič krájať nožom, aj chlieb sa len odlamoval.

Po Štedrej večeri **v Červenom Kameni** chodili po domoch „barani“ (ľudia oblečení do prevrátených kožuchov, tvár mali zahalenú, aby ich nebolo poznať). Chodili najmä tam, kde mali malé deti. Zabúchali na dvere, otvorili si ich a vhodili balíček cukríkov, jabĺčok, orieškov a išli do ďalšieho domu.

Do domov, kde mali starých mládencov chodili dievky pod okná, zabúchali a zaspievali:

„Ožen sa, ožen sa, ty starý mládenec“ alebo

„v tomto dome je pekný mládenec, nech nám vyhodzí šesták na venec“.

Dievky si cestou na polnočnú omšu odhryzli z jabĺčka, ale dojesť ho mohli až na Štefana. O ktorom mládencovi sa im snívало, za toho sa mali vydať.

V Zliechove sa na Štedrý deň piekli koláče, osúchy, pupačky, ktoré sa potom posýpali makom a varenými suchými slivkami. Varila sa kapustnica s hubami, pučky s bryndzou osypané, tie sa šúľali čo najdlhšie, aby boli ako dlhé klasy. Hrach sa uvaril a hádzal sa večer do všetkých kútov, aby všetko zlé odišlo z domu. Gazdovia chystali pre statok. Dievčence zdobili stromček, chlapci chodili s betlehemom z domu do domu. Oplátky piekli chlapi. Na pečenie mali zhotovené kliešte.

Pred večerou, ktorá bola presne o 18.00 h sa zobrali gazdovia do maštale opatrit’ „statek“, lebo vtedy v jednom dome bývali aj dve rodiny. Statku sa dával aj „oplátek“, ktorý bol zvlášť upečený so zeleným, na znak, aby sa dobre pásol.

Keď prišli z maštale, práve zvonili. Najstarší gazda vinšoval sviatky a prial hojnú úrodu i na poli i na statku. Všetko sa kropilo svätenou vodou.

Pomodlili sa a začali večerať. Gazdiná urobila každému na čelo medom krížik, rozdali oplátky, dali na ne med a začali večerať.

Po večeri mládenci išli spievať koledy pod okná. Dievčence vynášali smeti na krížne cesty, chlapci im pískali, kde sa ozval brechot psa „v tú“ stranu sa mali vydať. Búchali aj prasaťu na chliev. Koľkokrát zagrofkalo, za toľko rokov sa mali vydať. Po večeri chodila aj cigánka a koledníčkovia - mladí chlapci. Tým sa dávali koláče.

Potom sa išlo na polnočnú.

Po Vianociach až do Nového roku sa nič nerobilo, aby im nič neuhynulo.

V Lednici sa na Štedrý večer nemohlo opierať o stôl, aby ľudia neochoreli. Gazdiná neodchádzala od stola, lebo by jej dobre nesesedeli kvočky.

Po večeri dievky chodili k susedom, búchali im na okná a tí im zakričali:

„Vydať sa, alebo sa prespiť“!

Po návrate z polnočnej omše si dievky umývali tvár v potoku, ale sa nemohli ani utrieť, ani rozprávať. Pod vankúš si dali zrkadlo a tvár im mal prísť utrieť ich vyvolený.

Nik sa nesmel hádať, biť, lebo by to robil po celý rok.

Na Štedrý deň **v Praznove** nesmela prísť do chalupy žena, lebo by sa rozbíjali hrnce.

Na Božie narodenie sa po domoch nechodilo, zavčasu sa išlo spať, zapaloval sa lampáš, aby bola plná stodola úrody.

Na sv. Štefana sa ráno zavčasu vstávalo, chlapi chodili „lazic“ – vinšovať:

„Vinšujem vám tohoto svätého Štefana,

aby vám dal Pán Boh zdravia, šťastia a hojného Božieho požehnania.

Gazdovi toľko býčkov, koľko je v Maníne bučkov.

Gazdzinej toľko celičiek, koľko je v Maníne jedličiek.

Mládzencom toľko frajerek, koľko je na riečici dzierok.

Dzievkam toľko frajeri, koľko je za fugašom tanieri.

V komore hojnosc, pri stole svornosc,

v chalupe pohoda, v stodole úroda.

Sto kôp žita, sto kôp reži a po sto kôpkach šeckého obilia

a po smrci kráľovstvo nebeské!

Pochválen Pán Ježiš Kristus“.

V Dohňanoch na Štedrý deň ráno do východu slnka gazdiná zmútila v „zbenke“ maslo a gazda obišiel celý chotár, poďakoval za úrodu a požehnal zemi pokojný odpočinok. Dievka išla a nabrala v poli zrelé šípky, kopytník a vetvičku lieskovej riasy. Toto všetko vzala, išla sa na studničku, alebo na potok umyť. To aby bola čerstvá celý rok. Tieto dary prírody boli potom dané medzi ovocie na štedrovečerný stôl.

Hneď z rána prišiel do domu „polazník“ – muž alebo aj chlapec, ale vždy smerom proti toku vody, poprial šťastné Vianoce, dostal vypiť a zajesť. Proti vode preto, aby voda šťastie neodniesla. Tak navštívil aj niekoľko chalúp.

Do večere sa jedli len pôstne jedlá - mlieková polievka, tvarohové buchty.

Na Štedrú večeru bolo pripravené medové pálené, oplátky s medom, ježiškova kašička, hrachová polievka, pupáky s makom, kapustnica s hríbmami, v ktorej boli uvarené tri druhy mäsa – údené, čerstvé a klobása. Na stole nesmel chýbať celý peceň chleba, modliaca knižka, všetky druhy ovocia, zeleniny, peňaženka s drobnými peniazmi, nite, zamknutý zámok.

Všetko toto bolo voľne položené v konopnej plachetke na strede stola. K tomu oplátky a med. Túto plachetku doniesol gazda s vinšom:

„Vinšujem vám na tyto výročité sviatky,

aby vám dal Pán Boh zdravia, šťastia,

hojné božské požehnanie.

Na diétečkách potešenie, na statku rozmnoženie,

na poli hojnej úrody, do domu dobré príchody

a šetko, čo si od Pána Boha žiadace.“

Gazdiná odpovedala:

„Pán Boh uslyš.“

Nasledovala modlitba pred jedlom a rodina začala večerať.

Počas prípravy večere deti s otcom zdobili vianočný stromček, ktorý bol prinesený z hory práve na Štedrý deň.

Pred večerou urobil gazda každému medom krížik na čelo, aby boli všetci k sebe dobrí ako med. Na stole nesmel chýbať lipový alebo šípkový čaj, orechová alebo maková baba (široký závin z bieleho cesta).

Pri večeri obsluhovala dievka, alebo tetka, gazdiná sedela stále na mieste, aby jej sliepky vajcia nezanášali, dobre na nich sedeli. Počas večere nikto nesmel bez dôvodu odísť, pokiaľ nerozkrojil jabĺčko a orech. Ak tak urobil, do roka odišiel na večnosť.

Každý si vybral oriešok a rozkrojil jabĺčko. Znamenie zdravia bolo, že jadierko bolo zdravé a jabĺčko malo peknú hviezdičku.

Počas večere všetci hodnotili predchádzajúci rok, ako sa darilo dobytku, úrodám, deťom a plánovali sa činnosti na budúci rok.

Nasledovala ďakovná modlitba a spievali sa nábožné piesne o narodení Krista. Darčeky si deti našli až ráno pod stromčekom.

Po večeri niektorá zo žien vzala do ruky ihlu s niťou, kúsok plátna a urobila niekoľko „švíchov“, aby sa robota, ktorá bude do Troch kráľov robená „nesklobásila“, (aby netrvala dlho).

Dievky pozametali zem, vždy od dverí do izby, aby sa nevymietlo šťastie, vyniesli smeti, popočúvali z ktorej strany zašteká pes, tam sa mali vydať. V izbe sa chrptom postavili ku dverám a smerom k nim ponad hlavu prehodili papuču. Ak ostala špicom k dverám do roka sa vydali.

Po večeri vyniesol gazda dobytku oplátky a koláče, na stole zostal všetok riad neumytý, tento zobrala a umyla gazdiná až na Božie narodenie. Štedrá večera - t. j. plachetka s ovocím, zeleninou a ostatnými drobnosťami bola na stole až do Troch kráľov.

V Považskej Teplej sa na Štedrý deň postilo od rána do večera – polnoci. Kto sa postil, uvidel na povale zlatú krokvu – (keď vyšiel na povalu udel sa o hradu, až sa mu zaiskrilo).

Na Štedrý deň deti strojili stromček, gazdiná varila večeru. Keď sa stmievalo, zobrali oplátku, bochník chleba, na ktorom bola zapečená zelenina a po kúsku dali statku. Husiam potreli medom zobáky, aby dobré vajcia niesli. Vysvätili vodou celý dom, potom priniesli do domu slamu a položili pod štedrovečerný stôl. Gazda zavinšoval šťastlivé sviatky. Gazdiná všetkým urobila medom krížik na čelo, aby sa dievky chlapcom páčili a chlapci aby boli silní. Počas Štedrej večere nesmel nikto odísť od stola, lebo sa hovorilo, že kto odíde, do roka zomrie. Pozorovali sa sviečky a ak sa knôť na niekoho otočil, mal byť cez rok chorý. Dievky si dali do orechovej škrupiny po troške z jedál a na nej potom spali do rána. Malo sa im snívať o ženíchovi.

Po polnočnej omši chodili mládenci s vodou, v ktorej mali malú rybičku, dievky sa v nej museli umyť, aby boli po celý rok čerstvé. Chodili betlehemci a spievali koledy. Jeden z nich bol Kubo, ktorý bol zlý a lenivý, oblečený mal kožuch naopak, chvost a palicu. Na Božie narodenie sa nemohlo nič robiť, ani z domu vychádzať.

V Záriečí zavčas ráno „chasník“ doniesol z poľa šípky, ale nie spoza potoka a vinšoval:

*„Vinšujem vám tyto výročité
sviatky,
aby vám dal Pán Boh zdravia,
šťascia,
hojného boského požehnania.
Na statečku rozmnoženia a na
dietkach potešenia,
na poli hojnej úrody, do domu
dobré príchody
a šetko dobré, čo si od Pána
Boha žiadate.“*

Štedrá večera sa začínala po príchode z kostola. Stôl bol prikrytý bielym obrusom na stole boli oplátky, med, chlieb, ovocie čerstvé aj sušené, orechy, koláče, slama, zelenina, fľaša pálenky a pod obrus sa dali peniaze. Na stole horela sviečka. Nohy stola boli omotané reťazou, aby rodina držala pokope. Pod stolom metla – znak čistoty, sekera – zdravia. Pred jedením sa gazda pomodlil a rodina zaspievala nábožnú pieseň.

Gazdiná rozdávala oplátky s medom a hovorila:

„Sady, ščepnice, role aj vinice, pojce s nami večerac.“

Gazda urobil všetkým krížik medom na čelo, aby boli dobrí ako med. Večerali kapustnicu, v ktorej varili tri druhy mäsa s hričmi, hrachovú kašu, pupáky, pletenú caltu, makové a orechové záviny.

Pri stromčeku chlapci vinšovali:

*„A ja malý žiačik, spievam ako vtáčik,
veselú pesničku o malém Ježišku.“*

Dievčatá:

*„A ja malá panna vítam Krista Pána.
Vítam ho ja vítam, koláčik si pýtam.
Koláčik mi dajte, s Bohom ostávajúce.“*

Aj **v Papradne** bol Štedrý deň pôstnym dňom. Gazdiná hovorila:

„Vydrž do večere, aby si vidzel zlatú krokvu“.

Každý sa usiloval vyhnúť zlej nálade, kriku, či plaču, aby sa to často potom v roku neopakovalo.

Gazda obriadil dobytok, pokropil ho svätenou vodou a vodou z potoka maštal', doniesol do izbice snopek slamy a vianočný stromček, ktorý ozdobili ružičkami z farebného papiera, jablkami a orechmi.

Gazdiná pripravovala štedrovečerný stôl. Položila naň snop obilia, na každý roh malý bochníček – aby bolo dostatok chleba, cesnak – aby odohnal všetko zlé, petržlen, kľúče, peniaze a prikryla ho obrusom. Na obrus položila med, oplatky, kapustnicu, fazuľu na kyslo, pupáky. Pod stôl „žbenku“ a „hrotek“ do ktorých odkladali z každého jedla pre dobytok.

Gazda vykropil celé obydlie a takto vinšoval rodine:

*„Pochválen Pán Ježiš Kristus.
Ščascitujem Vám na tyto
Vianočné sviatky,
aby nám dal Pán Boh zdravie,
šťastie,
hojné Božské požehnanie,
na statečku rozmnoženia
a dítčákach potešenia,
na poli hojný úrod
a po smrci večný život
a šetko čo si od Pána Boha
pýtame a žiadame.“*

Celá rodinka si potom sadla za stôl a spoločne večerali. Najskôr sa pomodlili a pozerali na knôť sviečky, ktorú zapálili na začiatku večere. Na koho sa nakláňal, ten mal do roka zomrieť.

Po večeri sa pomodlili a spievali.

„Hore, hore pastuškovia, hore vstávajte, do Betlema sa ponáhľajte.

Vec veľmi dzivná a neslýchaná sa nám stala.

Panna Mária porodila syna v mesce Betleme. Anjeli ho vítajú a veselo spievajú.

Glória, glória, sláva na výsostiach Bohu a na zemi pokoj ľudu, slávne spievajú.“

Pred polnočnou omšou chodili po domoch koledníci s betlehemom, ktorí spievali vianočné koledy, vinše a zvestovali radostnú novinu narodenia Pána:

„Od Betlema neďaleko,

na jednom kopci vysoko tam

valasi bývajú, tam sa stáda pásajú...

*„Ja som starý šedzivý, nech sa
ničto nedzivý.*

Pvojdzem pomaly se svými darmi.

*Veznem kus syra sladkého, k tomu
maselka mladého,*

vlny na kabát, tomu bude rád.

